

KİTAP TAHLİLLERİ / BOOK REVIEWS

The Independent Expatriates- Academics Abroad: A Study of Expatriate Academics in New Zealand, Singapore, the United Arab Emirates and Turkey (Julia Richardson)

Julia Richardson, Germany, VDM Verlag, 2008, 256 Sayfa,
ISBN 9783639003512

Sümeýra ALPASLAN DANIŞMAN*

Kanada York Üniversitesi İnsan Kaynakları Yönetimi bölümünde *esnek çalışma* ve *uluslararası (mobil) profesyoneller* üzerine araştırmalar yapan **Julia Richardson**, *yurtdışında çalışanlar (expatriate)* hakkında keşfedici çalışmalar yapan bir akademisyendir. 2002 ve 2006 yıllarında yayınladığı “*Leaving and Experiencing: Why Academics Expatriate and How They Experience Expatriation*” ve “*Exploring Relationships with Home and Host Countries*” adlı iki çalışmanın da bir ürünü sayılabilecek nitelikte olan “The Independent Expatriates” adlı kitabı 2008 yılında piyasaya çıkmıştır.

Adından da anlaşılacağı üzere yurtdışında çalışan akademisyenler üzerinde yapılan bir araştırmanın tüm süreci bu eserde detaylı bir şekilde tartışılmaktadır. Kitabı özgün kılan nokta kendi kararlarıyla yurtdışına çalışmak üzere giden uluslararası hareketliliğe sahip akademisyenler gibi haklarında çok az şey bilinen bir kesimi derinlemesine tartışıyor olmasıdır. Kendi kararlarıyla yurtdışına çıkan ve gittikleri ülkelerde akademik faaliyetlerini devam ettiren bu akademisyenlerden esinlenilerek kitaba “*Independent*” (özgürlük/bağımsızlık) adı verilmiştir. Kitap, 9 bölümden oluşmaktadır ve bölümler sırasıyla akademik hareketliliğin geçmişi, yurtdışında çalışan yönetimi (expatriate management), kariyer kavramı ve yeni kariyer temaları, araştırmanın alt yapısı, araştırma süreci, yurtdışında çalışma kararı ve gerekçeleri, yurtdışı çalışma deneyimi, yurtdışında çalışma sürecini değerlendirme gibi başlıkları içermektedir.

Richardson’ın ifadesiyle bu çalışmanın odak konusu “Expatriation” kavramıdır. Bu kavramın Türkçe karşılığını tartışmadan önce altı çizilmesi

* Yrd. Doç. Dr. Mevlana Üniversitesi İşletme Fakültesi

gereken husus, uluslararası yönetim yazınında yaklaşık 30 yılı aşkın bir süredir ampirik çalışmalarla vurgulanan bu kavram, Türkçe yazında henüz yeni bir kavram sayılmaktadır. Türkçe yazına kazandırılan önemli eserlerden biri olan “Endüstri, İş ve Örgüt Psikolojisi” (Anderson ve diğ., 2009) adlı eserde *expatriate*, *expatriate management*, *expatriate managers* ve *expatriate assignment* kavramlarına karşılık olarak *yurtdışında yöneticilik*, *yabancı yöneticiler*, *yurt dışına gönderilen yöneticinin yönetimi*, *yurt dışına gönderilen personelin yönetimi* ve *başka ülkelere yapılan personel atamaları* gibi karşılıklar kullanılmıştır. Ayrıca güncel birtakım iş yayınlarında da “*expat*” olarak (Zeybekoğulları, 2010) vurgulanan bu kavram ortak bir çeviri kullanımı ile mutabakata varılamamış durumdadır. Bu çalışmada kavrama ilişkin bir tartışma doğurabilmesi ümidiyle “*Expatriate*” ve “*Expatriate Management*” kavramlarına karşılık yurtdışında çalışma/yurtdışında çalışanlar ve yurtdışı insan kaynakları yönetimi gibi karşılıklar kullanılacaktır.

Yazarın ifadesiyle bu eserin farklılığını ortaya koyan başlıca noktalar şöyledir:

1. Yurtdışında çalışma, her geçen gün genişleyen bir araştırma konusu iken, bu eserde bugüne dek oldukça sınırlı bir şekilde ele alınmış bir kesim olarak akademisyenler tartışılmaktadır.

2. Yurtdışında çalışma olgusu bugüne dek başlayıp biten bir olay olarak ele alınırken bu çalışmada keşfedilmesi gereken bir süreç olarak ele alınmıştır.

3. Mevcut yazının göz ardı ettiği iki nokta burada göz önünde bulundurulmuştur; bunlar yurtdışında çalışma kavramını nesnel bir sistem ya da yapı olmadığı ve sürekli gelişen ilişkilerden oluşan bir sosyal dünyada yer aldığı gerçeğidir.

4. Yurtdışında çalışmanın nasıl deneyimlendiğine dair teori kıtlığı yaşanmaktadır. Zaten bu çalışmanın asıl gayelerinden biri de pozitivist metotlarca kaçırılan noktaları yakalamaktır.

5. Mevcut yazında dıştaki yapılara reaksiyon veren bir birey algısı söz konusu iken, bu eserde insan yaşadıkları deneyime karar veren etken bireyler olarak ele alınmaktadır.

6. Bu eserde öznelliği tanımının önemli olduğuna inanılmaktadır. Bu düşüncenin temelinde “anamlardan, yorumlardan, hissiyatlardan, konuşmadan ve etkileşimden oluşan dünya kendi kavramlarıyla incelenmelidir” fikri yatmaktadır.

Tüm bu nedenlere ek olarak ve yazarın temel ilham kaynağı olarak ifade edilecek bir diğer husus da yazarın bireysel deneyimlerinin ve merakının bu çalışmada önemli rol oynadığıdır. Yazar, bir akademisyen olarak yurtdışında çalışmayı deneyimlemesinin ve bunun kendisine sağladığı bakış açısının önemini her fırsatta dile getirmektedir.

Bu çalışma *yorumsamacı etkileşimci*¹ bir yapı üzerine inşa edilmiştir ve buradaki temel düşünce bireyin kendi anlam ve değerler sistemine göre fenomenleri yorumladığı bir sosyal süreç olarak yaşadıklarını deneyimlemesidir. Richardson'ın özellikle altını çizdiği insanların dışarıdaki kanal ya da uyarıcılara karşı sadece reaksiyon veren edilgen bireyler değil aksine yurtdışı deneyimlerini kendi değer ve anlamlar sistemine, etkileşim ve sosyal ilişkilerine göre yorumlayan bireyler olarak kabul etme düşüncesi bu çalışmanın ana varsayımlarındandır. Bu nedenle, katılımcıların yurtdışı deneyime nasıl karar verdikleri ve bu kararların bir sonraki süreçleri nasıl etkilediği büyük önem arz etmektedir. Çalışmanın binasını temsil eden yorumsamacı etkileşimci yapı, yurtdışında çalışma olgusunu dinamik bir süreç olarak kabul etmektedir. Bu nedenle keşfedici nitelikteki bu çalışma, nitel bir metodolojiyle ele alınmış ve emik² bir perspektifle bugüne dek cevaplanmamış soruların cevabını aramıştır.

Birinci bölümde, kitabın odak noktası olarak ifade edilen “yurtdışında çalışma/çalışanlar” kavramından hareketle, böyle bir çalışan kesimin varlığının en temel nedeninin küreselleşmenin artışı olduğu belirtilmektedir. Bir hareket noktası olarak görülen küreselleşmenin tipik sonuçlarından biri olan örgütlerin uluslararası faaliyetlerindeki artış, yurtdışında çalışmak üzere görevlendirilen insan kaynaklarında da önemli bir artışı tetiklemiştir. Gittikçe artan uluslararası insan hareketliliği sadece işletme profesyonelleriyle sınırlandırılmamalıdır. Yükseköğretimin de hızla uluslararası nitelik kazanması, uluslararası faaliyetlerde ve stratejik anlaşmalarda artışa sebep olmuştur. Yurtdışında çalışma gittikçe önemi ve derinliği artan bir araştırma alanıyken ne yazık ki yurtdışına çalışmak üzere giden (görevlendirme ya da kendi isteğiyle) bireyler hakkındaki çalışmalar da bir o kadar sınırlıdır. Örneğin, Richardson çalışmasının konusu olan yurtdışına çalışmak üzere giden akademisyenlerin,³ haklarında çok az şey bilinen bir kesim olduğunun altını çizmektedir.

Bonarche ve arkadaşları (2001), Richardson'un kitabın başında işaret ettiği yurtdışında çalışma yazınına ilişkin olarak 3 durumla karşılaştığını vurgulamaktadır. Birincisi araştırmaların genelde teorik alt yapıları itibarıyla eksik ve özellikle betimleyici nitelikte yapılandırılmış olmalarıdır. İkinci olarak, bu alandaki çoğu çalışma hedeflerle politikalar arasın-

- 1 Sembolik etkileşimcilik, hermönetik, feminizm, post-modern anlayış ve eleştirel düşünce gibi akımlardan etkilenen ve Norman Denzin tarafından öne sürülen bir nitel araştırma metodudur.
- 2 Kültürel açıdan yansız olarak değil aksine fenomenleri kültürel bakış açısıyla açıklama çabasıdır.
- 3 Bu kişiler kavramsal olarak “profesör ya da değil ancak araştırma ve öğretim konusunda profesyonel kişiler” olarak tanımlanmıştır.

daki ilişkiyi analiz etmeyi başaramamıştır. Üçüncü olarak da yurtdışında çalışmaya ilişkin ele alınan çeşitli boyutlar birbirlerinden bağımsızmışçasına birbirlerinden uzak ve aykırı olarak çalışılmıştır. Richardson'a göre de sözü geçen yazında fazlasıyla pozitivist olunduğu ve teorik olmayan yaklaşımların kullanıldığı görülmektedir. Özellikle anket ve istatistiksel analizler temelli nicel metodolojilerin ve geniş çaplı ampirik çalışmaların ele alındığının altını çizmektedir. Sadece birkaç istisnai çalışmada nitel metodolojilerle bireylerin yurtdışında çalışma ve yaşama sürecini nasıl deneyimledikleri incelenmektedir.

İkinci bölüm, yurtdışında çalışma ve yurtdışı insan kaynakları yönetimi yazınlarından söz etmektedir. Bu kapsamda örgütsel uyum, yurtdışına gönderilen yöneticiler, idareciler ve çalışanlar gibi kesimlere ilişkin kavramsal bilgiler paylaşılmaktadır. Bu alandaki nicel araştırma yaklaşımları tartışılırken, teorik altyapıdaki büyük eksiklik önemle vurgulanmaktadır. Bu çalışma alanının çok disiplinli olduğu ve özellikle Richardson tarafından gerçekleştirilen bu araştırmanın yönetim, antropoloji ve ekonomi gibi bilim dallarından beslendiğinin altı çizilmektedir. Richardson yurtdışında çalışma yazını kapsamındaki hemen hemen tüm önemli kavramları (örgütsel uyum, yurtdışında çalışanlar, görevlendirme, teorik ve metodolojik yaklaşımlar, Osland'ın çalışması, yurtdışında çalışma sürecinde aileler, geri dönüş, Black ve Gregerson'un çalışması, başarı/başarısızlık, uyum, kariyer, kişisel değişim/dönüşüm) bu bölümde ele almıştır. Ayrıca yazar, burada iki metaforik çalışmaya dikkat çekmiş ve bu sahadaki merakını tetiklediklerini belirtmiştir. Bunlardan biri Osland'ın¹ (1990, 1995) diğeri de Black ve Gregersen'in (1992) çalışmasıdır. Richardson ile Osland'ın çalışmaları arasındaki en temel farklılık Osland'ın görevlendirmeye gidip dönenler üzerinde çalışması, Richardson'ın ise kendi kararıyla gidip hala evsahibi ülkede olanlarla çalışmasıdır. Ortak noktaları ise metodolojik açıdandır ve her ikisi de yayınlarında mülakat metinlerinden çokça alıntılar yaparak elde ettikleri veriyi okuyucuya mümkün olduğunca sunmaya gayret etmişlerdir. Diğer metaforik çalışma Black ve Gregerson'ın "Serving Two Masters" (iki ustaya hizmet) çalışmasıdır. Yurtdışında çalışan bireylerin bağlılık ve aidiyet gibi duyguları üzerinden analiz yapan bu çalışmada da evsahibi ve köken birim arasındaki bireylerin nasıl bir tabi-

1 Osland'ın expatriate deneyimlerinden sonra Amerika'ya dönmüş 35 yöneticiyle derinlemesine mülakatla gerçekleştirdiği çalışmasına dikkat çekmiştir. Buradaki katılımcıların en önemli özelliği görevlendirmeyle gidip tanımlanmış bir sürenin akabinde tekrar ülkelerine dönmüş olmalarıdır. Osland'ın doktor tezi olan bu çalışmaya "Hero's Adventure" (kahramanın macerazı) gibi metaforik bir isimlendirme yapılmış ve iş dünyasındaki kişilerin sınır ötesi deneyimlerine ilişkin bir araştırmayı içermiştir. Bu çalışmayı tamamladıktan 5 yıl sonra yayınladığı kitabı da bu araştırmayı içeren bir çalışma olarak piyasaya sürülmüştür.

iyete (allegiance) sahip oldukları keşfedilmektedir. Black ve Gregerson'ın önerdiği matrisi farklılaştıran ve evsahibi ve köken ülkelerle ilişkilerini incelemek üzere kullanan Richardson da bu matrisi yurtdışında çalışan akademisyenler üzerinde kullanmıştır.

Üçüncü bölüm, Richardson'un ifadesiyle bir sinerji içermektedir. Şöyle ki, bu alanda yapılmış çalışmalarda ortaya çıkan temalarla, bu çalışmadaki mülakatlar esnasında ortaya çıkan temalar arasında oluşan bir sinerjiyi işaret etmektedir. Burada odaklanılan alan akademik kariyer kavramıdır. Akademik kariyer başlığı altında günümüz akademisyenliği için öne çıkan yeni akademik temalara, yine günümüz akademisyenliği açısından geleneksel temalara değinilmiştir. Richardson ortaya çıkan sinerjinin doğurduğu tartışmaları ele alırken yeni kariyer temalarında ağ kurmak, yazmak, araştırma inşa etmek ve sürdürmek gibi vurguların öne çıktığını ifade ederken özellikle esnekliğin, öngörememenin ve bireysel sorumluluğun hâkim olduğunu öne sürmektedir. Geleneksel kariyer temalarında ise yeni olanların tam aksine, yukarı doğru bir hareketliliğin çok iyi yapılandırılmış hali görülmektedir ve belli bir varış yerine doğru düz ve iyi yapılandırılmış bir yoldan söz edilmektedir. Gelenekselden yeni temalara doğru dönüşüme bakıldığında öğretme ve uzmanlıktan, araştırma ve yayın yapmaya kayış göze çarpmaktadır. Ancak önemli bir gerçekliğin altı hala çizilmektedir, o da geleneksel olanın hala baskın olduğudur. Anlam kazanmak, macera yaşamak ve tecrübeyle öğrenmek burada vurgulanan üç ana temadır.

Dördüncü bölüm, araştırma sorularının yer aldığı bölümdür ve araştırma sorusu üç başlıkla ele alınmıştır; yurtdışı deneyim kararı, yurtdışında çalışmayı deneyimlemek ve bu deneyimi değerlendirmek. Bunlar üç ana kaynaktan doğmaktadır; yazında göze çarpan boşluk ve temalar, mülakatlar esnasında doğan temalar ve araştırmacının kendi yurtdışı deneyimi ve başka yurtdışında çalışan akademisyenlerle olan iletişimidir. Burada ana sorunsal etrafında ortaya çıkan ve cevabı aranan soruların neden önemli oldukları ve anlamlılıkları üzerine gidilmektedir. Çalışmanın en temel özelliklerinden biri olan yorumsamacı ontoloji kapsamındaki yorumsamacı etkileşimcilik ile bu öznel deneyimlerin keşfedildiğinin, ifade edildiğinin ve yorumlandığının altı çizilmektedir. Richardson'ın bireyleri etken olarak ele alması da yorumsamacı etkileşimcilikten beslendiğinin bir göstergesidir. Bu bağlamda anlamın, eylemin ve deneyimin büyük önem arz ettiği belirtilmektedir. Richardson, yurtdışında çalışan akademisyenlerin yurtdışı deneyimlerini ve davranışlarını yorumlayabilecekleri varsayımıyla bu çalışmayı ele alırken bunun yorumsamacı etkileşimcilikteki birey ve kimlik öncüllerine dayandığının altını çizmektedir.

Beşinci bölüm, veri toplama ve veri analiz tekniklerini de kapsayan araştırma sürecini içerir. Araştırma süreci ele alınırken aynı zamanda çalışmanın teorik altyapısı, araştırma hedefleri ve metodolojik tercihleri arasındaki bağlantı da ortaya konulmuştur. Birçok çalışmada düşülmesi muhtemel bir hata olan araştırmacıların kendi çalışmalarına ve düşüncelerine karşı körleşmelerini engellemek adına, bu çalışmada daha kapsayıcı bir yaklaşım sergilenmiştir. Araştırmanın metodolojik tercihi nitel araştırma şeklindedir. Çalışmadaki katılımcı grup köken ülke olarak İngiltere'den 4 farklı ülkeye (Singapur, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri ve Yeni Zelanda) kendi istekleriyle giden akademisyenlerdir. Ayrıca araştırmada uygun metotlarla geçerlilik ve güvenilirlik testleri de uygulanmıştır.

Altı, yedi ve sekizinci bölümler sırasıyla araştırma bulgularına yer vermektedir. Altıncı bölümde ilk olarak yurtdışı deneyim kararına değinilmektedir. Bireylerin yurtdışı çalışma kararlarında şans faktörü ve ortaya çıkan fırsatları değerlendirmeleri, bu deneyimlere yükledikleri anlamlar, sosyal ilişkiler ve etkileşimler, sosyal yapı ve bireysel eylemler gibi başlıklar çerçevesinde bu deneyimin başlangıç aşaması tartışılmıştır. Ayrıca bu eylemin bağlamla ele alınma çabasını gözlemek mümkündür. Bireylerin kendilerine fırsat yaratma eylemleri ile beklenmedik fırsatlarla karşılaşma durumları analiz edilmiştir. Öte yandan bu deneyime ilişkin karar almadaki gerekçeler olarak maceraperestliğin, hayat değişiminin ve aile gibi nedenlerin yanı sıra kariyer ve paranın da etkili olduğunun altı çizilmiştir. Yedinci bölüm, bulguların ikinci bölümü niteliğindedir. Bu bölüm, yurtdışı deneyimi yaşama sürecini kapsamaktadır. Bu deneyimin altındaki bireysel eylemin önemine, sosyal etkileşim ve ilişkilere, sosyal yapılara, maceraperestliğe, kültürel uzaklığa ve ülkelerle ilişkilere değinilmiştir. Sekizinci bölüm yani bulguların üçüncü bölümü olarak yapılandırılan kısımda ise yurtdışı deneyimi değerlendirme başlığı tartışılmaktadır. Bulgular özellikle yazındaki bilgiler ışığında ele alınırken, yine yurtdışında çalışma yazınına anlamlı katkılar yapılması sağlanmıştır. Bu bağlamda macera, seyahat, öğrenme, kariyer, aile ve para gibi değerlendirme biçimlerine rastlanmaktadır.

Son bölümde, çalışmanın tamamına elde edilen bulgular ışığında ve araştırma sorunsalına paralel olarak konuya bütüncül bir şekilde yaklaşılmıştır. Kitabın teorik ve ampirik katkılarının yanı sıra bu çalışmanın diğer disiplinlerdeki çalışmalara sağlayacağı katkılar üzerinde de durulmuştur. Bu çalışma İngiltere, Singapur, Türkiye, Yeni Zelanda ve Birleşik Arap Emirlikleri ekseninde ortaya çıkmış bir araştırma olduğundan genelleştirilmesinin imkânsız olduğunun altı çizilmiştir. Ancak bu çalışmanın en büyük katkısının, uluslararası sınırlar arasında akademik kariyeri

sürdürmenin ne demek olduğunu anlamaya yönelik ince ayırımları ele almayı sağlayacak bir başlangıç yapmış olmasıdır. Böyle bir uluslararası hareketliliğin profesyonel ve bireysel anlamda iyileşmelere ilişkin gayeler içerdiği ve bir nevi kariyer ve sosyal ilişkiler gelişimi sağladığı titizlikle anlatılmıştır.

Akademik yurtdışı deneyimle ilgili araştırma azlığı bu çalışmanın önemini arttırırken araştırmanın karakteristiği itibariyle genelleştirilmesinin de imkânsız olmasına sebep olmaktadır. Öte yandan araştırmanın katılımcı kitlesi ulaşılması zor bir kesimdir. Bu kitleyi, bizzat araştırmacı kendi çabalarıyla ve kasti örnekleme yöntemiyle oluşturmuştur yoksa yurtdışı deneyime sahip akademisyenlere ulaşmanın başka bir örnekleme yolu yoktur. Bu kişilere ulaşılarak 4 ölkelik bir örneklem oluşturulabilmiştir. Ulaşılan katılımcıların bir kısmı için içinde buldukları süreç oldukça yeni bir deneyim iken bir kısmı için bu tekrar tekrar yaşanmış bir deneyimdir. Kitabın son bölümünde gelecek çalışmalara ilişkin hususlara da işaret edilmektedir. Adı geçen ülkeler dışındaki diğer ülkelerde de benzer çalışmalar gerçekleştirilebileceği gibi karşılaştırmalı bir çalışmayla da farklı ülkelerde çalışan bireylerin gittikleri ülkelerle ilişkileri üzerinden çeşitli araştırmalarla ele alınabilir.

Sonuç olarak, kitabın bütünü ele aldığımızda yönetim, sosyoloji, psikoloji ve eğitim gibi birçok disipline hem teorik hem de ampirik katkılar sağladığı görülmektedir. Çalışmanın ontolojik, epistemolojik ve metodolojik altyapısı bu alanda yapılabilecek nitel çalışmalara yön verebilecek güçtedir. Bu çalışma, özellikle yorumsamacı perspektifle ele alınmış keşfedici bir araştırma olarak bu alanda derinlemesine analizler yapılabildiğinin özgün bir örneği olmuştur. Kapsamlı bir yazın taraması içermesi kitabı güçlü kılan bir diğer noktadır. Yurtdışında çalışma olgusuna ilişkin tüm kavramlara ulaşılabilirdiği gibi bu alandaki paradigmlar hakkında da fikir sahibi olunabilmektedir. Eserin odak noktası olan yurtdışında çalışan akademisyenler konusu, henüz oldukça taze ve diyalektik tartışmaların yer alabileceği kadar olgunluk düzeyine erişememiş bir alandır. Ancak araştırmanın kurgusu, inşası ve sürecine ilişkin tüm adımların titizlikle paylaşıldığı bu eser yurtdışında çalışma yazınındaki *kendi kararıyla yurtdışına gidenler, uluslararası akademisyenler, yurtdışı deneyimi ve ülkelerle ilişkiler* gibi alanlardaki boşlukları da doldurabilmektedir. Osland'ın çalışmasından sonra bu alandaki sınırlı sayıdaki eserlerden biri olarak bu kitabın okuyucunun rahatlıkla başvurabileceği akıcılıkta bir dile ve ele alış biçimine sahip olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ANDERSON, Neil, Deniz S. Öneő, Handan Kepir Sinangil ve Chockalingam Viswesvaran (2009) *Endüstri, İő ve Örgüt Psikolojisi*, Literatür Yayıncılık, Cilt 1-2.
- BLACK, J. Stewart ve Hal Gregersen (1992), "Serving Two Masters: Managing the Dual Allegiance of Expatriate Employees", *Sloan Management Review*, 33(4).
- BONARCHE, J., Brewster ve C., Suutari, V. (2001), "Expatriation: a Developing Research Agenda", *Thunderbird International Business Review*, 43(1).
- RICHARDSON, J. ve McKenna, S.D. (2002), "Leaving and Experiencing: Why Academics Expatriate and How They Experience Expatriation", *Career Development International*, 2(2).
- RICHARDSON, J., ve McKenna, S.D. (2006), "Exploring Relationships with Home and Host Countries: A Study of Self-directed Expatriates", *Cross Cultural Management: An International Journal*, 13(1).
- ZEYBEKOĞULLARI, Mine (2010), "Bankalar Expat Avında", *Finans Gündem*, <http://www.finansgundem.com/haber/Bankalar-%E2%80%98Expatriation/17650>, 7.6.2010.